

БОРОТЬБА ЗА ВЛАДУ В ПОЛЬЩІ НАПРИКІНЦІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1944–1945 РР.)

Історія країн Східної Європи після Другої світової війни – це історія зародження, утвердження і розпаду політичних режимів радянського зразка, основою яких була монопольна влада комуністичних партій, що здійснювали всеохоплюючий контроль за всіма сферами життя суспільства.

Особливо цікавою є доля польського народу – народу, для котрого характерне неприйняття комуністичної ідеології, вияв сильних антиросійських настроїв, високе почуття національної гідності та прагнення відновити втрачену в роки війни незалежність. Однак, незважаючи на все це, протягом 1944–1948 рр. у цій державі встановилася модель тоталітаризму радянського взірця, а боротьбу за владу прокомуністичні сили розпочали вже наприкінці Другої світової війни.

Коли у війні намітився перелом на користь антигітлерівської коаліції, а Червона армія все ближче підступала до польських земель, керівництво ППР приступило до створення підпільного парламенту – Крайової ради народової (КРН). Підготовку до створення парламенту у підпіллі здійснював лідер ППР В. Гомулка. У новорічну ніч 1944 р. у Варшаві було затверджено склад КРН та прийнята «Програма боротьби за демократичну Польщу», яка мала бути зв'язана тісним союзом з СРСР та іншими країнами антигітлерівської коаліції. Створення КРН означало затвердження розколу польського руху Опору на два супротивні угруповання, які відрізнялися підходами до розв'язання кардинальних проблем устрою післявоєнної Польщі [1, с. 293–294].

Якщо емігрантський табір на чолі з головою уряду С. Миколайчиком виступав за відновлення парламентської демократії, націоналізацію деяких галузей промисловості, проведення аграрної реформи на користь селян, відновлення довоєнних східних кордонів та орієнтувався на західні держави, то засновники КРН були прихильниками концепції побудови народно-демократичного ладу, в якому політична влада мала належати робітничому класу, а за головного союзника вони обрали Радянський Союз. 21 липня в Москві закінчилися переговори про створення в Польщі органів влади, які дістали назву Польський комітет національного визволення (ПКНВ) [2, с. 153].

Наприкінці липня 1944 р. підрозділи Червоної армії захопили правобережжя Вісли і вийшли на південь від Варшави. Однак невдовзі вермахту вдалося не тільки зупинити просування радянських військ, а й відкинути їх від Варшави. Саме в цей період командування Армії Крайової (АК) вирішило розпочати повстання у Варшаві. Прем'єру С. Миколайчику важливим був сам факт повстання та демонстрація звільнення Варшави

саме поляками для того, щоб показати Й. Сталіну, що саме емігрантський уряд є справжнім господарем становища на польських землях [1, с. 297].

Повстання, яке розпочалося 1 серпня 1944 р. у Варшаві тривало два місяці й було героїчною кульмінацією польського руху Опору. Але вже на початку вересня 1944 р. становище повсталих та населення Варшави набуло катастрофічного характеру. Цьому сприяв голод, хвороби та нестача води. 9 вересня командування АК погодилося на початок переговорів про умови капітуляції. До планів командування Червоної армії, яка стояла фактично неподалік Варшави не входило її термінове захоплення. Справа полягала в тому, що Й. Сталін оцінював варшавські події лише як похідні емігрантського уряду та як політичну демонстрацію.

2 жовтня 1944 р. командування АК підписало акт про капітуляцію. Всього втрати поляків склали: 18 тис. вояків та майже 200 тис. цивільних осіб. За два місяці боїв у Варшаві було вбито та поранено майже 26 тис. німецьких солдатів і офіцерів [3, с. 445]. Однак поразка повстання залишила відкритим питання про те, хто буде керівником у післявоєнній Польщі – прокомуністичний чи емігрантський уряд.

Уже в ході повстання на початку серпня 1944 р. на польських землях за Бугом двовладдя було ліквідовано, а голову делегатури заарештовано. АК і «лондонці» опинилися в підпіллі, декрет ПКНВ від 24 серпня заборонив будь-які військові формування, а бійцям усіх існуючих пропонувалося влитися до Війська польського. Командуючий АК генерал Л. Окулицький (у жовтні) приступив до створення збройного підпілля.

Після поразки повстання «емігрантський табір» переживав глибоку кризу. Провал спроби захопити владу у Варшаві посилив відцентрові тенденції серед «лондонців»

31 грудня 1944 р. КРН прийняла рішення про перетворення ПКНВ на тимчасовий уряд, на чолі якого став Е. Осубка-Моравський, а його заступником – В. Гомулка. Уже на початку січня 1945 р. СРСР визнав нову польську владу та установив з нею дипломатичні відносини. Цього ж місяця розпочався наступ Червоної армії, в ході якого було завершено звільнення Польщі [1, с. 299].

Отже, вже на завершальному етапі Другої світової війни (1944–1945 рр.) в Польщі розпочинається боротьба за владу, яка фактично є початковим етапом встановлення тоталітарного режиму.

Список використаних джерел:

1. Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн. XX століття. – К. : Генеза, 2005. – 816 с.
2. Дильонгова Г. Історія Польщі 1795–1990 / Пер. з пол. М. Кірсенка. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 239 с.
3. Тымовский М., Кеневич Я., Хольцер Е. История Польши / Пер. с польск. – М. : Издательство «Весь мир», 2004. – 544 с.